

Ю. В. Трокоз,
аспірант, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ЕКОНОМІЧНА СУТЬ, ЗМІСТ РИНКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ ТА ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО СТИМУЛЮВАННЯ ЗРОСТАННЯ АПК

Y. Trokoz,
Ph.D. candidate, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ECONOMIC NATURE, CONTENT OF AGRI-FOOD MARKET AND PRACTICAL RECOMMENDATIONS FOR STIMULATION OF AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX DEVELOPMENT

У статті розглянуто еволюцію підходів до визначення сутності ринку з точки зору економічної думки, вивчено підходи в наукових колах стосовно розуміння поняття "ринок агропродовольчої продукції". Наведено аргументи щодо доцільності розгляду як продукції аграрного сектору, так і продукції сектора харчової промисловості, в якості складових єдиного ринку агропродовольчої продукції.

Запропоновано механізми щодо стимулювання зростання сектору АПК через такий набір інструментів: розвиток зовнішніх ринків, заохочення інвестицій в розвиток бізнесу, підвищення конкурентоспроможності галузі.

The article reviews the evolution of approaches to defining the essence of the market in terms of economic ideas; the existing approaches of understanding the concept of "agri-food market" in the scientific community were explored. The arguments in relation to the reasonability of considering as agrarian sector's products and products of sector of the food industry as the components of a single market for agri-food products have been provided.

The mechanisms of enhancement's stimulation of agro-industrial complex have been proposed through the following set of tools: the development of foreign markets, encouraging investments in business development, improving the competitiveness of the sector.

Ключові слова: ринкова економіка, функції ринку, ринок агропродовольчої продукції, зростання сектору АПК.

Key words: market economy, market's functions, agri-food market, growth of agro-industrial complex.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У питанні розвитку національної економіки аграрний ринок займає одне із ключових місць, зважаючи на свої розміри та вклад у розвиток країни в цілому. Сільськогосподарська продукція і продукти харчування виступають предметом торговельно-економічних відносин. Сільське господарство та харчова промисловість є тісно пов'язаними галузями, адже сільськогосподарська галузь постачає основні сировинні компоненти харчовій промисловості, а сільськогосподарська продукція може збільшити додану вартість завдяки харчовій промисловості.

Швидкозмінність процесів у сучасних економічних умовах вимагає поглиблення науково-практичних досліджень взаємозалежностей та впливів ринкових трансформацій на АПК у цілому, з належною на те увагою до загальноприйнятих світових практик та механізмів стимулювання конкурентоспроможності національних економік.

Подальший розвиток ринку агропродовольчої продукції безпосередньо впливатиме на добробут кожного громадянина та продовольчу безпеку країни, тому це дослідження перебуває на часі та має важливе значення.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є здійснення аналізу наявних у науковому середовищі підходів до розуміння економічної сутності ринку агропродовольчої продукції, дослідження взаємозв'язку між сільськогосподарським та харчовим секторами АПК та напрацювання шляхів подальшого зростання сектору.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичні основи розвитку ринку знайшли своє відображення в працях всесвітньо відомих вчених-економістів таких, як: О. Курно, А. Сміт, Д. Рікардо, А. Маршалл, С.Л. Брю і К.Р. Макконел, П. Хейне та ін.

Питанням дослідження економічної природи і сутності, а також подальших напрямів розвитку ринку продукції аграрного сектору економіки займають вагоме місце у працях вітчизняних вчених-економістів аграрного спрямування. Суттєвий внесок у висвітлення питань формування та функціонування ринку агропродовольчої продукції зробили такі вітчизняні вчені, як В. Андрійчук, О. Боднар, П. Гайдучий, Б. Губський, М. Дем'яненко, Т. Дудар, С. Кваша, П. Саблук, О. Шпичак та ін.

У науковій літературі можна знайти синоніми категорії "аграрний ринок" такі, як сільськогосподарський, продовольчий, агропромисловий, агропродовольчий. Вчені намагаються вдосконалити визначення ринку аграрної продукції, за допомогою використання різних ознак, завдань, умов та засад функціонування у суспільному виробництві, що посилює актуальність обраної теми.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Одним із найважливіших елементів товарного виробництва є ринок, що охоплює систему відносин між продавцем та покупцем у процесі купівлі-продажу товарів, робіт, послуг. Ринок виступає як взаємодія економічних інтересів між виробниками, посередниками і споживачами, в зв'язку з чим, з теоретичної точки зору, ринок не можна вільно спостерігати у звичайному розумінні цього слова.

Перші визначення ринку, наукового характеру, зустрічаємо у працях засновника математичного напрямку в політичній економії, французького економіста О. Курно. З його точки зору, ринок позначає "будь-який район, на якому взаємовідносини покупців і продавців вільні, тому ціни на одні й ті самі товари мають тенденцію легко й швидко вирівнюватися" [6]. Слід відмітити, що в працях А. Сміта і Д. Рікардо, термін "ринок" переважно використовувався для характеристики ринкового попиту.

Англійський економіст, лідер неокласичного напрямку в економічній науці А. Маршалл вказував на те що: "Економісти мають на увазі під терміном "ринок" не якунебудь конкретну ринкову площу, на якій продаються і купуються предмети, а в цілому всякий район, де стосунки покупців і продавців один з одним настільки вільні, що ціни на одні й ті ж самі товари мають тенденцію легко і швидко вирівнюватися" [4, с. 37].

С.Л. Брю і К.Р. Макконел у своїй праці "Економікс" пропонують наступне розуміння ринку: "Ринок — це просто механізм або пристосування, що здійснює контакт між покупцями, або продавцями попиту, і продавцями, або постачальниками товарів і послуг. Ресторани "Макдональд", автозаправні станції, бакалійно-гастрономічні супермаркети, аукціони витворів мистецтва "Сотбі" — все це лише дещо з незліченної безлічі прикладів" [18, с. 53]. Хоча така характеристика ринку надмірно спрощує поняття ринку.

На відміну від Макконела і Брю, американський економіст П. Хейне у своїй праці "Економічний образ мислення", дає таке розуміння терміну:

"Ринок — це не місце, хоча він іноді і може бути жорстко пов'язаний з певною територією. Ринок не є щось таке, що можна спостерігати в звичайному сенсі цього слова. Зрештою, ринок — це просто набір взаємозв'язків, або те, що ми назвали "процесом конкурентних торгів" [24, с. 204].

В.Д. Базилевич пропонує розглядати ринок як систему економічних відносин, пов'язаних з обміном товарів та послуг на основі широкого використання різноманітних форм власності, товарно-грошових відносин і фінансово-кредитних механізмів [7, с. 184].

За сучасних умов, на думку С.В. Мочерного, під ринком слід розуміти: "...сукупність економічних відносин між домашніми господарствами, різними типами підприємств, фірм та компаній (насамперед, великими компаніями) і державою (у тому числі наднаціональними органами) з приводу купівлі товарів і послуг у сфері обміну та механізм забезпечення цього процесу відповідно до законів товарного виробництва і грошового обігу" [19, с. 152].

З огляду на полісемантичність розглянутої економічної категорії, можна відмітити, що ринок може розглядатися як в широкому, так і у вузькому розумінні. У вузькому розумінні ринок розглядається як торгівля товара-

ми і послугами. В широкому розумінні ринок — це не просто торгівля, а система господарських відносин між суб'єктами економічної системи, що виникають в процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних благ і послуг.

Найбільш повно, сутність ринку, визначається його функціями, основними з яких (див. рис. 1) є:

— перетворення продуктів праці на товар та послуги з подальшим визначенням їх вартості реалізації;

— забезпечення безперервного зв'язку між виробництвом і споживанням;

— заохочення виробників товарів і послуг до оптимізації індивідуальних витрат у відношенні до суспільно необхідних, з одночасним покращенням якісних властивостей товарів і послуг;

— приведення у відповідність платоспроможного попиту і пропозиції, що позитивно позначається на відсутності дефіциту та інших негативних явищ;

— підтримує контроль споживачів над виробниками, що в свою чергу призводить до вирівнювання цін;

— сприяє активній конкуренції між виробниками товарів і послуг як на національному рівні, так і на рівні світового господарства;

— унеможливує існування витратного характеру економіки через механізм конкуренції, шляхом очищення економічних систем від малоефективних гравців;

— забезпечує, на сталій основі, необхідною інформацією для можливості оперативного коригування господарської діяльності [5].

Тобто сучасний ринок представляє собою організовану, сплановану та збалансовану систему, яка забезпечує суб'єктам господарювання свободу при виборі виду і об'єму продукції, при цьому споживачі користуються власним вибором при купівлі товарів. Взаємозв'язок формування попиту та пропозиції забезпечується ринковим механізмом. Отже, під ринком слід розуміти сукупність соціально-економічних взаємозв'язків, що мають місце у сфері обміну товарів або послуг між суб'єктами господарювання з цілковитим визнанням їх суспільної цінності. При цьому основні елементи ринкового механізму, а це попит, пропозиція, конкуренція та ціна, знаходяться в постійній взаємодії, спираючись на причинно-наслідкові та функціональні зв'язки, що складаються під дією безлічі факторів таких, як: соціальні, економічні, технічні, екологічні, організаційні, політичні та інші. Залежно від масштабів ринки поділяються на: місцевий, національний (внутрішній) та світовий.

Ринкові відношення в розвинутих країнах проникають у всі сфери господарської діяльності — від зародження ідеї, через всі технологічні стадії виробництва і реалізації продукції й послуг. При чому ринкова економіка переважає необхідність збалансованості її макро- і мікро-економічних процесів, адже лише у своїй єдності вони зумовлюють органічну цілісність економічної системи.

Предметом купівлі-продажу на ринку агропродовольчої продукції виступають сільськогосподарська продукція і продовольство. Ця група товарів формує агропродовольчі ринки та належить до Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (далі УКТ ЗЕД) по розділу I — "Живі тварини та продукти тваринного походження" (групи товарів за кодами УКТ ЗЕД 01-05), по розділу II — "Продукти рослинного походження" (групи товарів за кодами УКТ ЗЕД 06—14), по розділу III — "Жири та олії тваринного або рослинного походження; продукти їх розщеплення; готові харчові жири; воски тваринного або рослинного походження" (група за кодом УКТ ЗЕД 15). Продукція харчової промисловості, в дану групу входять товари, що належать до розділу IV — "Готові харчові продукти; алкогольні та безалкогольні напої і оцет; тютюн та його замітники" (групи товарів за кодами УКТ ЗЕД 16—24). При цьому, слід розуміти, що назви розділів, груп і підгруп наводяться лише для зручності користування УКТ ЗЕД, тому для юридичних цілей класифікація товарів у УКТ ЗЕД здійснюється виходячи з назв товарних позицій і відповідних приміток до розділів чи груп [10].

З огляду на існуючу чітку класифікацію товарів, слід відзначити, що наукові дослідження вчених, пов'язані з проблемами формування ринків певних аграрних товарів,

Рис. 1. Основні функції ринку

Джерело: складено на основі опрацювання матеріалів [1; 8; 19].

методично та обов'язково мають опиратись на УКТ ЗЕД, оскільки статистично лише за таких умов є можливість знайти адекватні вартісні та абсолютні порівняння в тенденціях розвитку міжнародних ринків [16].

Одне з особливих місць в структурі економіки України займає аграрний ринок, що в свою чергу є одним із показників ефективності функціонування агропромислового комплексу в цілому. З метою повноти розуміння досліджуваних категорій, представляється необхідним ввести значення агропромислового комплексу (АПК). Так, у відповідності до С.В. Мочерного, АПК представляє собою: "сукупність галузей народного господарства, зайнятих виробництвом, переробкою, зберіганням і доставкою до споживача сільськогосподарської продукції" [20, с.14].

Вітчизняні науковці особливу увагу звертають на сутність характеристики аграрного ринку, зокрема ринку сільськогосподарської продукції і продовольства.

У відповідності до Закону України "Про державну підтримку сільськогосподарства України", під поняттям "аграрний ринок" слід розуміти: "сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів щодо сільськогосподарської продукції" [11].

С.В. Мочерний ототожнює аграрний ринок з ринком сільськогосподарської продукції. Такий підхід ґрунтується на з'ясуванні основних функцій, розумінні ролі і завдань ринку. Разом з цим, економічна сутність ринку сільськогосподарської продукції розглядається вченим як певна сукупність економічних відносин між різними суб'єктами з приводу купівлі-продажу товарів і послуг [6].

Так, у відповідності до методичного підходу Ю.С. Коваленка знаходимо, що: "аграрний ринок — це система установ, методів та ресурсів здійснення обмінних процесів, головним завданням якої є координація та управління агропромисловим виробництвом країни з метою задоволення споживчих потреб її громадян" [17, с. 21].

Так, наприклад, за визначенням П.О. Сухого, аграрний ринок розглядається, як: "система товарно-грошових відносин в аграрній сфері, де на основі співдії попиту і пропозиції та відповідно до умов конкуренції в межах економічної свободи, гарантованої державою, встановлюються ціни на товари та послуги і відбуваються акти їх купівлі та продажу" [23, с. 144].

Тобто в забезпеченні продовольчої безпеки країни аграрний ринок відіграє ключове значення.

Крім цього, на думку І.Й. Кавецького, "агропродовольчий ринок — це суспільно територіальна система, що формується в умовах значного зосередження виробництва сільськогосподарської та продовольчої продукції в результаті територіальної диференціації її споживання на основі географічного поділу та інтеграції праці" [15, с. 27].

Т.Г. Дудар, пропонує характеризувати категорію "ринок агропродовольчої продукції", як "ефективний механізм задоволення потреб товаровиробників і запитів споживачів, найважливішою властивістю якого є те, що він виступає чутливим регулятором і координатором системи комерційних зусиль суб'єктів ринку, спрямованих на виробництво і реалізацію конкурентоспроможних агропродовольчих товарів для забезпечення продовольчої безпеки і формування експортного потенціалу держави" [5, с. 22].

Зокрема О.В. Жемойда, висловлює думку щодо схожості загального механізму побудови ринку продовольчої продукції та ринку аграрної продукції, що в свою чергу є складовими ринку агропродовольчої продукції [9].

Тому при дослідженні категорії "ринок агропродовольчої продукції", виникає необхідність вести поняття "продовольчого ринку". Так, на думку Ю.Д. Білика, "...ринок продовольства в економічному відношенні визначає сферу взаємодії суб'єктів ринку по забезпеченню виробництва і вільного руху сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки, тобто продовольчих товарів, технологій, засобів виробництва і послуг для агропромислового комплексу, аграрної науково-технічної продукції" [3, с. 178].

Ще одне визначення продовольчого ринку приводить Г.В. Балабанов: "продовольчий ринок — це система відносин і зв'язків між попитом і пропозицією, що здійснюється за допомогою цінового механізму, вільного пересування продовольчих товарів від виробника до споживача по каналах біржової, оптової та роздрібно торгівлі" [2, с. 5].

Слід зауважити, що у відповідності до ст. 1 Закону України "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів": "агропродовольчий ринок — суб'єкт господарювання, що створює належні умови для реалізації (оптової реалізації) сільськогосподарської продукції, в тому числі харчових продуктів, на спеціально оснащених та відведених місцях відповідно до закону" [13].

Тобто, здійснюючи зіставлення наведених визначень, помічаємо, що на відміну від агропродовольчого ринку, ринок агропродовольчої продукції є складною економічною системою, що регулюється сукупністю економічних відносин між суб'єктами ринку через систему ринкового ціноутворення та конкуренцію з метою забезпечення інтересів учасників.

При цьому однією із найважливіших характеристик ринку агропродовольчої продукції є його соціальна направленість та значення, а головними факторами умовами, що визначають стан та динаміку елементів ринкового механізму — біологічні потреби в продуктах харчування, платоспроможність населення та пропозиція, що створюється виробниками. З огляду на це, можливим вважається, графічно відобразити складові ринку агропродовольчої продукції (див. рис. 2).

Ринок агропродовольчої продукції зумовлений наявністю товарного виробництва. Основними суб'єктами ринку виступають його виробники та споживачі. Процес виробництва у сільському господарстві в зв'язку зі своєю специфічністю спрямований на одержання продукції в натуральному вигляді та організації постачання її безпосередньо споживачам. Процес одержання продукції, функціонально можна представити в такій послідовності: формування ресурсної бази для здійснення виробничої

Рис. 2. Визначення складових ринку агропродовольчої продукції

Джерело: складено автором на основі опрацьованого матеріалу.

діяльності; здійснення технологічного процесу виробництва; одержання продукції; організація ланцюгів постачання продукції до споживача.

Аграрний сектор є основним виробничим сектором і включає в себе виробництво таких товарів, як: молоко, зернові, фрукти та овочі, м'ясо, морепродукти та інші. При цьому, як правило, здійснюється тільки мінімальна переробка або модифікації цих продуктів.

Сектор харчової промисловості включає в себе більш глибоку переробку та трансформацію продуктів харчування та напоїв. Він включає такі продукти, як м'ясні продукти (наприклад ковбаса), хлібобулочні вироби, цукор та кондитерські вироби, молочні продукти (наприклад сир), перероблені фрукти та овочі, пиво, вино, безалкогольні напої та інші.

Ринок агропродовольчої продукції включає як продукцію аграрного сектору, так і продукцію сектора харчової промисловості. Тому представляється доцільним розглядати продукцію двох секторів (аграрного та харчової промисловості) разом, як єдиний агропродовольчий сектор. Вони є критичними складовими ланцюга постачання, який виробляє продукти харчування, що споживаються українськими та міжнародними ринками.

Так, у проєкті Національної доктрини реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України, зазначається: "агропродовольчий комплекс — сектор економіки, який об'єднує галузі й види економічної діяльності, включені в технологічний ланцюг виробництва і просування на ринок сільськогосподарської продукції та продуктів харчування" [21, с. 3—6].

Таким чином, запропоноване поєднання сільськогосподарської та продовольчої продукції в єдину систему знаходить своє відображення в проєктах документів загальнодержавного значення.

Підсилюючи наведені аргументи щодо коректності визначення ринку агропродовольчої продукції, можна звернутися до тлумачення поняття ринку товару: "товарний ринок — це сфера обороту товару (взаємозамінних товарів), на який протягом певного часу і в межах певної території є попит і пропозиція", що наводиться в Законі України "Про захист економічної конкуренції" [12]. При цьому Податковий кодекс України, у відповідності до статті 14.1.219 дає тлумачення поняттю ринкова ціна: "ціна, за якою товари (роботи, послуги) передаються іншому власнику за умови, що продавець бажає передати такі товари (роботи, послуги), а покупець бажає їх отримати на добровільній основі, обидві сторони є взаємно незалежними юридично та фактично, володіють достатньою інформацією про такі товари (роботи, послуги), а також ціни, які склалися на ринку ідентичних (а за їх відсутності — однорідних) товарів (робіт, послуг) у порівнянних економічних (комерційних) умовах" [22].

У свою чергу, продовольча безпека — "це захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантованій державою безкоштовного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності". При цьому до організованого аграрного ринку відносять — "сукупність правовідносин, пов'язаних з укладенням та виконанням цивільно-правових договорів, предметом яких є сільськогосподарська продукція" [11].

Попит на продукти харчування і надалі буде різко зростати. Це зростання буде підкріплене світовими тенденціями збільшення кількості населення, зростанням доходів і посилення урбанізації.

Зростання світового попиту в основному буде зумовлене Азією. Регіон буде генерувати приблизно 70 відсотків зростання попиту до 2050 та 60 відсотків від загального обсягу попиту.

В основному споживачі все частіше вимагають вищої якості, більш екологічні продукти, покращену безпеку харчових продуктів та більшу зручність та функціональність, при цьому кожний світовий ринок є унікальним по своєму з певним набором характеристик.

Використання вказаної можливості щодо збільшення присутності вітчизняних агропродовольчих товарів на нових ринках, залежить від глибокого розвитку розуміння споживачів на кожному з цих ринків і узгодження та розвитку нових ланцюгів постачання.

Вітчизняний агропромисловий сектор має значні можливості, до яких можна віднести: багату землю та ресурси, сприятливі кліматичні умови, географічна близькість до ринків країн Європейського Союзу.

Проте виробництво продукції з більшим ступенем переробки все ще залишається одним із актуальних та болючих питань сьогодення, адже доцільно було б самим отримувати прибутки з реалізації продукції з доданою вартістю і поступово, наскільки це можливо, відходити від практики експорту сировинних товарів.

Угода про Асоціацію що укладена між Україною та країнами ЄС безумовно буде сприяти покращенню конкурентоспроможності українських агропродовольчих товарів та запровадженню міжнародно визнаних стандартів та технологій виробництва товарів, в іншому разі, зовнішні ринки будуть залишатися недоступними для вітчизняних експортерів.

Разом з цим, сектор також стикається з серйозними проблемами. Агропродовольчий сектор є фрагментований, тому потрібна подальша консолідація у секторі з налагодженням співробітницьких відносин у рамках ланцюгів постачання.

Впровадження європейських стандартів виробництва та контролю якості у харчовій промисловості дозволить з часом компенсувати понесені витрати на модернізацію виробництва, та в свою чергу з належною продуктивністю, впевнено зайняти значну нішу на одному із найбільших ринків в світі. Безсумнівно, що сектор також потребує інвестицій, щоб мати можливість стимулювати інновації та інвестувати в підвищення продуктивності виробництв та технології. Агропродовольчий сектор має зосередити увагу на генеруванні доданої вартості по всьому ланцюгу постачання.

Наразі, домінантними залишаються експорт сировинних товарів та товарів з малим ступенем переробки. Безумовно, в найближчій перспективі ці товари і надалі будуть відігравати важливу роль в експортному потенціалі країни, проте українському виробнику поступово слід запроваджувати зміни щодо переходу від акценту на сировинних ринках до ринків з лівовою часткою інновацій, що будуть задовольняти потреби споживачів, забезпечувати стабільну диференціацію і мати нішу в продуктах преміум сегмента. Спроможність сектора досягнути поставлених завдань значною мірою залежить від його здатності створювати додану вартість на кожному етапі виробництва.

Державні урядові програми мають бути направлені на підтримку спроможності сектору створювати товари з доданою вартістю, в тому числі шляхом стимулювання інновацій, створення належної інфраструктури та полег-

шення ринкових структур. Це вимагатиме створення ділового середовища та нормативних документів, які будуть заохочувати, суб'єктивні господарювання, направляти капітальні інвестиції на збільшення продуктивності та масштабів виробництва. Таким чином, надання належної підтримки структурі внутрішнього ринку, держава дає можливість сектору бути конкурентоспроможним на міжнародному рівні.

Уряд також може підтримати конкурентоспроможність галузі за рахунок зниження витрат на логістику через інвестування в інфраструктуру, а також шляхом забезпечення найкращими практиками регуляторних режимів. В останні роки на міжнародному рівні спостерігається сильна тенденція до інтеграції та координація ланцюгів постачання. Зумовлено це необхідністю узгодження ланцюгів постачання з потребами споживачів та необхідністю гарантувати якість, безпеку та надійність кінцевої продукції. Державна політика, на жаль, не завжди спроможна вчасно реагувати на потреби швидко змінних умов ринкового середовища.

Набір інструментів, що направлені на стимулювання зростання сектору АПК

Розвиток зовнішніх ринків.

Систематичне сприйняття глобальної спрямованості як урядом країни, так і бізнесом знаходиться саме на часі. Уряд повинен продовжувати вибудовувати тісні взаємозв'язки з європейськими партнерами, що були досягнуті під час підписання Угоди про ПЗВТ. Потрібно налагоджувати співпрацю з бізнесом, щоб реалізувати переваги підписаної Угоди, в тому числі, здійснювати відповідні кроки на шляху до вирішення питань нетарифного регулювання (збільшення безмитних квот на ряд товарів, що користуються попитом), що в деякій мірі продовжують гальмувати доступ українських товарів на європейський ринок. Адаже вітчизняним товаровиробникам, необхідні відразу вирішувати декілька задач, по-перше, це забезпечити хоча б мінімальну маржинальність для можливості існування компанії, по-друге, привести якість та технології виробництва товарів до стандартів ЄС для можливості бути конкурентоспроможними на зовнішніх розвинутих ринках.

Підприємствам необхідно продовжувати концентруватися на вибудовуванні відносин з закордонними партнерами та мати доступ до глобальних ринків.

Заохочення інвестицій в розвиток бізнесу.

Значні інвестиції потрібні українському агропродовольчому сектору з метою забезпечення існування новітніх технологій, продуктивності, кваліфікованих людських ресурсів та фінансового капіталу, які вкрай необхідні для забезпечення інновацій, конкуренції та зростання на сталій основі.

За підрахунками науковців Інституту аграрної економіки, у 2017 році в сектор доцільно інвестувати більше 75 млрд грн.

Україна має залучати інвестиції у сектор як всередині країни, так і на міжнародному рівні. Звичайно, іноземні інвестиції завжди відігравали важливу роль у українській економіці, в тому числі і в аграрному секторі, і безумовно, таке бачення закладене і на майбутнє. Уряд має переглянути наявні перешкоди для іноземних інвесторів, що інвестують в агропродовольчий сектор і активно впроваджувати кампанію з заохочування та покращення інвестиційного клімату.

Адаже продуктивність сільського господарства нестабільна. Заохочення більшого залучення фінансових інструментів може пом'якшити це і забезпечити надходження міжнародного капіталу в розвиток сектору.

Підвищення конкурентоспроможності галузі.

Міжнародна конкуренція є значною, якісні та цінові характеристики товарів є одними із вагомих факторів.

Підвищення конкурентоспроможності агропромислового комплексу слід зосередити на виключенні урядових та бізнесових непотрібних (не критичних) видатках. Щоб підтримати це, уряд повинен сприяти розвитку ринкових структур, що дозволяють створювати ефективні масштаби виробництва, розвивати пріоритетні інфраструктури, сприяти гнучкості працевлаштування, максимізувати інноваційні результати шляхом заохочування до співпраці та оновленням досліджень зі встановленням

пріоритетів розвитку, залучати бізнес середовище для обговорення, упорядкування та гармонізації законодавства.

Впровадження економічних реформ також має вирішальне значення для майбутньої конкурентоспроможності агропродовольчого сектору.

Без запровадження чіткого плану дій український агропродовольчий сектор ризикує втратити поточні та майбутні ділові можливості. Необхідно пам'ятати, що міжнародні конкуренти вживають рішучих заходів, щоб залишатися конкурентоспроможними гравцями на ринках.

ВИСНОВКИ

Таким чином, було досліджено, що ринок аграрної продукції разом із ринком продовольчої продукції є складовими єдиного ринку агропродовольчої продукції, що в свою чергу вирішує одне із найголовніших завдань держави — забезпечення продовольчої безпеки.

Встановлено, що ринок агропродовольчої продукції представляє собою складну економічну систему, що зрівноважується у відповідності до тенденцій ринку за рахунок попиту та пропозиції у відповідності до системи ринкового ціноутворення та інтересів виробників та інших суб'єктів ринку за рахунок конкуренції.

Проаналізовано різницю між агропродовольчим ринком і ринком агропродовольчої продукції у відповідності до законодавчих нормативів та поглядів наукової спільноти. Так, перший слід ототожнювати з суб'єктом господарювання, що створює належні умови для реалізації сільськогосподарської продукції, а другий — зі складною економічною системою.

При цьому аграрний сектор є основним виробничим сектором та джерелом сировини для сектора харчової промисловості, який в свою чергу включає в себе більш глибоку переробку та трансформацію продуктів.

У промисловій структурі, де харчова промисловість значною мірою залежить від імпорту сільськогосподарської продукції, а не від вітчизняної сільськогосподарської продукції, розвиток харчової промисловості безпосередньо не призводить до розвитку сільського господарства. Для трансформації доданої вартості, створеної харчовою промисловістю по відношенню до продукції аграрного сектора, харчова промисловість повинна бути систематично пов'язана з аграрним сектором. Вертикальна інтеграція, яка послідовно зв'яже сільськогосподарське виробництво з розподілом та харчовою промисловістю, є системою, яка дозволяє ефективно передавати додану вартість, що створюється в харчовій промисловості, у виробничий сектор сільського господарства. Виходячи з цього, розглянуто шляхи ефективного зв'язку сільського господарства з харчовою промисловістю та запропоновано підходи щодо подальшого забезпечення ефективного зростання галузі.

Література:

1. Андрийчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. — 2-ге вид., доп. І перероблене / В.Г. Андрийчук. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.
2. Балабанов Г.В. Территориальная сегментация продовольственного рынка Украины. Зернопродуктовый комплекс Украины: структура и территориальная организация / Г.В. Балабанов. — К.: ИАРР/ПАП, 1999. — 105 с.
3. Білик Ю.Д. Становлення і розвиток сучасного продовольчого ринку в Україні / Ю.Д. Білик // Формування та розвиток аграрного ринку: зб. наук. праць — К.: ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2004. — С. 177 — 189.
4. Борисов Е.Ф. Экономическая теория: учебник / Е.Ф. Борисов. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Высшее образование, 2006. — 391 с.
5. Дудар Т.Г., Дудар В.Т. Формування ринку конкурентоспроможної агропродовольчої продукції: теорія, методика, перспективи: монографія. — Тернопіль: Економічна думка, 2009. — 246 с.
6. Економічна енциклопедія: у 3 т. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) [та ін.]. — К.: Вид. центр "Академія", 2000—2001.
7. Економічна теорія: політекономія / За ред. В.Д. Базилевича. — 3-тє вид., переробл. і доповн. — К.: Знання — Прес, 2004. — 615 с.

8. Економічна теорія: Політекономія: підручник / В.Д. Базилевич, В.М. Попов, К.С. Базилевич, Н.І. Гражевська. — К.: В-во: "Знання — Прес", 2007. — 719 с.

9. Жемойда О.В. Формування пропозиції на ринку агропродовольчої продукції України: автореф. дис. ... док. економ. наук: спец. 08.00.03 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. — К., 2015. — 42 с.

10. Закон України "Про Митний тариф України" від 19 вересня 2013 року № 584-VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/584%D0%B0-18/page>

11. Закон України "Про державну підтримку сільськогосподарства України" від 24.06.2004 № 1877-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>

12. Закон України "Про захист економічної конкуренції" від 11.01.2001 № 2210-III [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14>

13. Закон України "Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів" від 23.12.1997 № 771/97-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>

14. Інвестиції в аграрний сектор зросли більш як наполовину, 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2239542-investicii-v-agrarnij-sektor-zrosli-bils-ak-napolovinu.html>

15. Кавецький І.І. Методичні засади суспільно — географічного дослідження світових агропродовольчих ринків / І.І. Кавецький // Український географічний журнал. — 1999. — № 1. — С. 27—31.

16. Кваша С.М. Формування фінансово-економічного механізму державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в АПК України: автореф. дис. ... док. економ. наук: спец. 08.7.02 / Інститут аграрної економіки Української академії аграрних наук, 2001. — 41 с.

17. Коваленко Ю.С. Наукові засади та основні тенденції формування аграрного ринку в Україні (аналітичний огляд і методичні аспекти формування) / Ю.С. Коваленко. — К.: ІАЕ УААН, 2004. — 32 с.

18. Макконел К.Р., Брю С.А. Економікс: Принципи, проблеми і політика: у 2-х т. — Т. 1, 399 с., Т. 2, 400 м. — М.: Республика, 1992

19. Мочерний С.В. Економічна теорія: навч. посіб. / С.В. Мочерний — К.: ВП "Академія", 2009. — 640 с.

20. Мочерний С.В., Ларіна Я.С., Устенко О.А., Юрій С.І. Економічний енциклопедичний словник: у 2 т. Т. 1 / За ред. С.В. Мочерного. — Львів: Світ, 2005. — 616 с.

21. Національна доктрина реформування та розвитку агропродовольчого комплексу України (проект) // Економіка АПК. — 2011. — № 4, — С. 3—6.

22. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI ст. № 14.1.219 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275517/page4?text=%F0%E8%ED%EA%EE>

23. Сухий П.О. Структура, функції та основні чинники формування агропродовольчого ринку / П.О. Сухий / Науковий вісник Чернівецького університету: зб. наук. праць. — Чернівці: Чернівецький національний університет, 2013. — Вип. 655: Географія. — 144 с.

24. Хейне П. Экономический образ мышления. — М.: Каталаксия, 1997. — 704 с.

References:

1. Andrijchuk, V.H. (2002), *Ekonomika ahrarnykh pidpryemstv* [The economy of agrarian enterprises], 2nd ed, KNEU, Kyiv, Ukraine.

2. Balabanov, H.V (1999), *Terrytoryal'naia sehmentatsiya prodovol'stvennoho rynku Ukrainy. Zerno-produktovyj kompleks Ukrainy: struktura y terrytoryal'naia orhanyzatsiya* [Territorial segmentation of the food market of Ukraine. Grain products complex of Ukraine: structure and territorial organization], ARR/PAP, Kyiv, Ukraine.

3. Bilyk, Yu.D. (2004), "Establishment and development of current food market in Ukraine", *Formuvannia ta rozvytok ahrarnoho rynku: zb. nauk. prats'*, Instytut ahrarnoi ekonomiky [Formation and development of the agrarian market], pp. 177—189.

4. Borysov, E.F. (2006), *Ekonomycheskaia teoriya* [Economic theory], 4rd ed, Vysshee obrazovanye, Moscow, Russia.

5. Dudar, T.H., Dudar V.T. (2009), *Formuvannia rynku konkurentospromozhnoi ahrprodovol'choi produktsii: teoriia, metodyka, perspektyvy* [Formation of the market for competitive agro-food products: theory, methodology, prospects], *Ekonomichna dumka Ternopil'*, Ukraine.

6. Mochernyj, S.V. (2000—2001), *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia], 3 t., Akademiia, Kyiv, Ukraine.

7. Bazylevych, V.D. (2004), *Ekonomichna teoriia: politekonomiia* [Economic theory: political economy], 3rd ed, Znannia-Pres, Kyiv, Ukraine.

8. Bazylevych, V.D. Popov, V.M. Bazylevych, K.S. and Hrazhevs'ka, N.I. (2007), *Ekonomichna teoriia: Politekonomiia: pidruchnyk* [Economic theory: Polytechnology: a textbook], Znannia - Pres, Kyiv, Ukraine.

9. Zhemojda, O.V. (2015), "Formation of proposal in the market of agro-food products of Ukraine", Ph.D. Thesis, Global economy, National university of life and environmental sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

10. The Verhovna Rada of Ukraine (2013), *The Law of Ukraine "About the Customs Tariff of Ukraine"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/584%D0%B0-18/page> (Accessed 20 July 2017).

11. The Verhovna Rada of Ukraine (2004), *The Law of Ukraine "About state support of agriculture of Ukraine"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (Accessed 20 July 2017).

12. The Verhovna Rada of Ukraine (2001), *The Law of Ukraine "About protection of economic competition"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2210-14> (Accessed 20 July 2017).

13. The Verhovna Rada of Ukraine (1997), *The Law of Ukraine "About basic principles and requirements for the safety and quality of food products"*, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80> (Accessed 20 July 2017).

14. Ukrainian multimedia platform for broadcasting (2017), "Investments in the agrarian sector grew by more than half", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2239542-investicii-v-agrarnij-sektor-zrosli-bils-ak-napolovinu.html> (Accessed 12 June 2017).

15. Kavets'kyj, I. J. (1999), "Methodical principles of socio — geographical study of world agro-food markets", *Ukrains'kyj heohrafichnyj zhurnal*, vol. 1, pp. 27-31.

16. Kvascha, S.M. (2001), "Formation of the financial and economic mechanism of state regulation of foreign economic activity in the agroindustrial complex of Ukraine", *Abstract of Ph.D. dissertation*, Global economy, Institute of Agrarian Economics, Ukrainian Academy of Agrarian Sciences, Kyiv, Ukraine.

17. Kovalenko, Yu.S. (2004), *Naukovi zasady ta osnovni tendentsii formuvannia ahrarnoho rynku v Ukraini* [Scientific principles and main tendencies of formation of the agrarian market in Ukraine], IAE UAAN, Kyiv, Ukraine.

18. Makkonel, K.R. and Briu, S.L. (1992), *Ekonomiks: Pryntsypy, problemy i polityka* [Economics: Principles, Problems and Policies], vol.2, Respublika, Moscow, Russia.

19. Mochernyj, S.V. (2009), *Ekonomichna teoriia* [Economic Theory: an Educational Guide], Akademiia, Kyiv, Ukraine.

20. Mochernyj, S.V. Larina, Ya.S. Ustenko, O.A. and Yurij S.I. (2005), *Ekonomichnyj entsyklopedychnyj slovnyk* [Economic Encyclopedia Dictionary], vol. 1, Svit, L'viv, Ukraine.

21. Sabluk, P.T. and Kropyvko, M.F. (2011), "National Doctrine on the Reform and Development of the Agro-Food Complex in Ukraine (draft)", *Ekonomika APK*, vol. 4, pp. 3—6.

22. The Verhovna Rada of Ukraine (2010), "Tax Code of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/275517/page4?text=%F0%E8%ED%EA%EE> (Accessed 20 July 2017).

23. Sukhyj, P.O. (2013), "Structure, functions and main factors of the formation of the agro-food market", *Naukovyj visnyk Chernivets'koho universytetu*, vol. 655, pp. 144.

24. Heyne, P. (1997), *Ekonomycheskyj obraz myshleniya* [Economic way of thinking], Katalakysia, Moscow, Russia.

Стаття надійшла до редакції 24.07.2017 р.